

ICHKI AUDITNI REJALASHTIRISH VA AMALGA OSHIRISHDAGI MUAMMOLAR

Allashukurov Jamshid Baxodirovich

Annotatsiya: Ichki auditlar tashkiliy muvofiqlikni ta'minlash va risklarni boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega, ammo ularni rejalashtirish va amalga oshirish jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola qamrovni aniqlashning murakkabligi, resurslar cheklovlari, tartibga soluvchi o'zgarishlarga moslashish, manfaatdor tomonlarni boshqarish va doimiy takomillashtirish kabi asosiy masalalarni o'rganadi. Ushbu muammolarni samarali hal qilish ichki audit jarayonlarini optimallashtirish, ularni tashkiliy maqsadlarga yaqinlashtirish va umumiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Ichki audit, rejalashtirish, amalga oshirish, qo'llash doirasi ta'rifi, resurs cheklovlari, me'yoriy-huquqiy o'zgarishlar, manfaatdor tomonlarni boshqarish, doimiy takomillashtirish.

Kirish

Zamonaviy korporativ boshqaruv sohasida ichki audit tashkilotlar uchun halollikni ta'minlash, me'yoriy hujjatlarga rioya qilishni ta'minlash va operatsion risklarni kamaytirish uchun muhim mexanizm bo'lib xizmat qiladi. Biroq, ishonchli audit natijalariga erishish yo'li rejalashtirish va amalga oshirish bosqichlarida qiyinchiliklarga to'la. Ushbu muqaddima ichki audit jarayonlarining ushbu muhim bosqichlarida duch keladigan ko'p qirrali murakkabliklarni o'rganadi, ularning samaradorligi va tashkiliy ta'siriga ta'sir qiluvchi asosiy masalalarni yoritadi. Samarali rejalashtirish audit ko'lamini aniqlashdan boshlanadi – bu muhim sohalarni ortiqcha resurslarsiz qamrab olish uchun aniqlikni talab qiladigan vazifa. Qo'llanilish doirasini aniqlash muammolari ko'pincha o'zgaruvchan tashkiliy ustuvorliklar va tartibga soluvchi talablardan kelib chiqadi, bu esa tegishli xavf sohalariga va muvofiqlik vakolatlariga e'tibor qaratish uchun strategik moslashtirishni talab qiladi. Manfaatdor tomonlarning ishtiroki audit muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Yuqori rahbariyat, kengash a'zolari va operativ guruhlar bilan samarali muloqot va hamkorlik qo'llab-quvvatlash, audit maqsadlarini strategik maqsadlarga moslashtirish va har tomonlama risklarni boshqarishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqola ushbu qiyinchiliklarni chuqur o'rganib chiqadi, ularning oqibatlari va ularni bartaraf etish strategiyalari haqida tushuncha beradi. Ushbu murakkabliklarni to'g'ri yo'lga qo'yish orqali tashkilotlar ichki auditlar qiymatini oshirishi, korporativ

boshqaruv tizimini mustahkamlashi va dinamik biznes muhitida barqaror operatsion mukammallikka erishishi mumkin.

Materiallar va usullar

Ichki auditni samarali rejalashtirish va amalga oshirishdagi muammolarni hal qilish uchun tashkilotlar quyidagi materiallar va usullarni o'z ichiga olgan tizimli yondashuvni qo'llashlari mumkin:

1. Auditni rejalashtirish:

- Qo'llanish doirasi ta'rifi: Tashkiliy ustuvorliklar va me'yoriy talablar asosida audit maqsadlari, ko'lami va mezonlarini aniq belgilang.

- Xatarlarni baholash: Auditning asosiy yo'nalishlarini belgilash va resurslarni samarali taqsimlash uchun xavflarni to'liq baholashni o'tkazing.

2. Resurslarni taqsimlash:

- Resurslarni rejalashtirish: audit faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun tegishli xodimlar, texnologiya va moliyaviy resurslarni aniqlash va taqsimlash.

- Imkoniyatlarni oshirish: auditorlik guruhining imkoniyatlari va tajribasini oshirish uchun trening va rivojlanishga sarmoya kiriting.

3. Normativ o'zgarishlarga moslashish:

- Normativ monitoring: Tashkilotga tegishli rivojlanayotgan me'yoriy-huquqiy bazalar va muvofiqlik standartlaridan xabardor bo'ling.

- Audit metodologiyasini to'g'irlash: audit metodologiyasi va protseduralarini yangi tartibga solish talablariga muvofiqlashtirish va muvofiqlikni ta'minlash uchun o'zgartirish.

4. Doimiy takomillashtirish:

- Monitoring va baholash: auditning borishini monitoring qilish, natijalarni baholash va amalga oshirilgan tavsiyalar samaradorligini o'lchash mexanizmlarini yaratish.

- Qayta aloqa davri: audit jarayonlarini doimiy ravishda takomillashtirish va takomillashtirish uchun yo'nalishlarni aniqlash uchun manfaatdor tomonlar va audit guruhi a'zolarining fikr-mulohazalarini birlashtiring.

5. Texnologiyadan foydalanish:

- Audit vositalari va dasturiy ta'minot: ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va hisobot berish jarayonlarini soddalashtirish uchun ilg'or audit vositalari va dasturiy ta'minotini joriy etish.

- Ma'lumotlar tahlili: mazmunli tushunchalarni olish va audit samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun ma'lumotlarni tahlil qilish usullaridan foydalaning.

Ushbu materiallar va usullarni tizimli ravishda qo'llash orqali tashkilotlar ichki auditni rejalashtirish va amalga oshirishning murakkabliklarini yanada samaraliroq boshqarishi mumkin. Ushbu tizimli yondashuv nafaqat muammolarni yumshatibgina

qolmay, balki ichki audit funksiyalarining muvofiqlikni ta'minlash, xatarlarni boshqarish va tashkilotni yaxshilashda umumiy ta'sirini kuchaytiradi.

Natijalar va muhokama

Sohani aniqlashning murakkabligi: Rivojlanayotgan tashkiliy ustuvorliklar va tartibga soluvchi landshaftlar tufayli ichki auditlar doirasini aniqlash doimiy muammo bo'lib qolmoqda. Ko'lamdagi noaniqlik auditni qamrab olishda samarasizlik va bo'shliqlarga olib kelishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish manfaatdor tomonlarning ishonchli ishtirokini, aniq muloqotni va risklarni har tomonlama baholash va kamaytirishni ta'minlash uchun audit maqsadlarini strategik maqsadlarga moslashtirishni talab qiladi.

Resurs cheklovlari va taqsimoti:

Cheklangan resurslar, shu jumladan malakali auditorlar, texnologik vositalar va moliyaviy taqsimotlar auditni rejalashtirish va amalga oshirish jarayonida jiddiy to'siqlarni keltirib chiqaradi. Resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi auditning chuqurligi va samaradorligini buzishi mumkin. Resurslardan foydalanishni optimallashtirish va audit imkoniyatlarini oshirish uchun muhim sohalarga ustuvorlik berish, o'qitishga sarmoya kiritish va texnologiyalardan foydalanish kabi strategiyalar zarur.

Normativ o'zgarishlarga moslashish:

Normativ talablarning dinamik tabiati doimiy monitoring va audit metodologiyasini moslashtirishni talab qiladi. Tashkilotlar auditlar mos va dolzarb bo'lib qolishi uchun tartibga soluvchi yangilanishlardan xabardor bo'lishlari kerak. Audit yondashuvlarini moslashtirishda moslashuvchanlik va me'yoriy hujjatlarga muvofiqlik monitoringi uchun texnologiyadan foydalanish muvofiqlik risklarini kamaytirish va audit samaradorligini saqlab qolish uchun juda muhimdir.

Doimiy takomillashtirish tashabbuslari:

Audit natijalarini monitoring qilish va tuzatish tadbirlarini amalga oshirish doimiy takomillashtirishning ajralmas qismidir. Teskari aloqa mexanizmlarini yaratish, auditdan keyingi tekshiruvlarni o'tkazish va sanoatning ilg'or amaliyotlari bilan taqqoslash tashkilotlarga audit jarayonlarini takomillashtirish va umumiy audit sifatini oshirish imkonini beradi. Uzluksiz o'rganish va auditdan olingan saboqlarga moslashish tashkilotning barqarorligi va barqarorligiga hissa qo'shadi.

Muhokama:

Ichki auditni rejalashtirish va amalga oshirishda aniqlangan muammolar strategik va moslashuvchan yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi. Qo'llanilish doirasini aniqlashning murakkabliklarini hal qilish tashkilot maqsadlariga muvofiqligini ta'minlash uchun risklarni proaktiv baholash va manfaatdor tomonlarni jalb qilishni talab qiladi. Resurs cheklovlari samaradorlikni optimallashtirish uchun resurslarni oqilona boshqarish va audit imkoniyatlariga sarmoya kiritishni talab qiladi. Normativ-

huquqiy o'zgarishlarga moslashish, muvofiqlikni saqlash va xavflarni samarali kamaytirish uchun tezkorlik va texnologik integratsiyani talab qiladi.

Manfaatdor tomonlarning samarali ishtiroki va muloqoti audit muammolarini hal qilishda, shaffoflikni oshirishda va ishonchni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Doimiy takomillashtirish tashabbuslari tashkilotni o'rganishga yordam beradi va vaqt o'tishi bilan audit samaradorligini oshiradi. Ushbu muammolarni faol hal qilish va ilg'or texnologiyalar va metodologiyalardan foydalangan holda, tashkilotlar ichki audit funktsiyalarini kuchaytirishi, boshqaruv standartlarini qo'llab-quvvatlashi va rivojlanayotgan me'yoriy muhitda barqaror biznes muvaffaqiyatiga erishishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ichki auditni rejalashtirish va amalga oshirish samarali boshqaruv va muvofiqlikni ta'minlash uchun tashkilotlar uslubiy ravishda hal qilishi kerak bo'lgan muhim to'siqlarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola o'zgaruvchan ustuvorliklar va qoidalar sharoitida audit ko'lamini aniqlash, resurslar cheklovlarini boshqarish, tartibga soluvchi o'zgarishlarga moslashish, manfaatdor tomonlarni samarali jalb qilish va doimiy takomillashtirishni rag'batlantirish kabi asosiy muammolarga yo'naltirilgan. Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun tashkilotlar aniq aloqa, strategik resurslarni taqsimlash va tartibga soluvchi o'zgarishlarga moslashishga muhtoj. Ushbu murakkabliklarni to'g'ri yo'lga qo'yish orqali tashkilotlar ichki audit funktsiyalarini kuchaytirishi, boshqaruv standartlarini qo'llab-quvvatlashi va bugungi raqobat sharoitida barqaror muvaffaqiyatlarga erishishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alles. M. "Ichki audit: ishonch va maslahat xizmatlari" (5-nashr). McGraw-Hill Education.2017.
2. Curtis. M. B. Va Hilari, P. "Ichki audit: avtomatlashtirish orqali samaradorlik". John Wiley and Sons.2017.
3. Sawyers. L., Dittenhofer, M. Va Jermann, U. "Soyerning ichki auditi: zamonaviy ichki audit amaliyoti" (6-nashr). Ichki auditorlar instituti tadqiqot fondi.2016.
4. Pickett, K. H. S. "Ichki audit bo'yicha qo'llanma" (3-nashr). John Wiley & Sons.2011.
5. Cunningham. G., and Ward, M. "Ichki audit: avtomatlashtirish orqali samaradorlik". 2018.